

Η Ελπίδα σε Κρίση

Κουλτούρα και Τέχνη στην εποχή της παγκοσμιοποίησης
γιώργος μιχελακάκης

Κεφάλαιο πρώτο

Το κοινωνικό περιβάλλον στη μετανάστευση και καλλιτεχνική δημιουργία

Εισαγωγή

Η είσοδος των μεταναστών στη μαζική δημοκρατία της Αυστραλίας. Ψυχική κινητικότητα και διαμερισματοποίηση της συνείδησης, γ'

Από το παραπάνω κείμενο, φαίνεται καθαρά πως η μέριμνα του υπουργού περιστρέφεται γύρω από την ανάγκη των οικονομικών ελίτ και των πολιτικών στηριγμάτων τους, να εντάξουν ανθρώπους από διαφορετικές κουλτούρες που έρχονται μαζί, μέσω της μετανάστευσης, στην «μία κουλτούρα» του οικονομικού μονοπολισμού, ο οποίος προβάλλεται ως υπεριστορικός, υπερεθνικός, υπερβατικός και ως παγκόσμια δύναμη του εκμοντερνισμού, προς εμπέδωση των δυτικών εμπορευματικών αξιών, τις προτεραιότητες και τους τρόπους ζωής.

Για τον υπουργό, η μέριμνα δεν είναι η κριτική στάση απέναντι στην κουλτούρα, αλλά αυτή να μην αποτελέσει αιτία τριβής στο χώρο της μετανάστευσης. Έτσι ώστε όλοι: χριστιανοί ή μουσουλμάνοι, λευκοί ή μαύροι, κίτρινοι ή μελαψοί να ενταχθούν χωρίς αντίσταση στο συγκεκριμένο μονοπολιστικό μοντέλο της παραγωγής και των παραγωγικών σχέσεων. Για τον υπουργό οι κουλτούρες είναι δευτερεύοντα σχήματα, που πρέπει να παραμείνουν ιδιωτικά, έτσι όλοι στον δημόσιο χώρο να υποταχτούν χωρίς κριτική στην μία παγκοσμιοποιημένη κουλτούρα του καταναλωτισμού και των άνισων κοινωνικών σχέσεων.

Βέβαια η καπιταλιστική μοντερνικότητα, καθώς εντάσσει το πολιτισμικά διαφορετικό στα δικά της πλαίσια, προκαλεί και φαινομενικές αντιστάσεις, οι οποίες λόγο απουσίας κριτικής σκέψης, εκφράζονται με χίλιους δύο τρόπους: τις εθνικές φοβίες, που εξελίσσονται σε εθνικιστικές κορώνες, και στην εξιδανίκευση του πολιτισμικού παρελθόντος, το οποίο αναβιώνει ιδιωτικά οστεοποιημένο, και ως εκ τούτου δεν αποτελεί κίνδυνο για το σύστημα.

β) Πολιτισμική πειθαρχία δια της διαμερισματοποίησης της συνείδησης

Όπως είπαμε, η πολιτισμική πειθαρχία εκτός από την άμεση ιδεολογική επιρροή του κράτους προς τις οργανώσεις των μεταναστών, επιβάλλεται και έμμεσα – ψυχολογικά στα άτομα. Πρόκειται για την άδηλη ενσωμάτωση που λαμβάνει χώρα ασυνείδητα και κάνει το άτομο ευπροσάρμοστο στα νέα κοινωνικά δεδομένα.

Η επιστήμη της κοινωνιολογίας όπως εφαρμόζεται σήμερα εξετάζει την μετανάστευση ως ένα «μέρος» που θα ξοδευτεί προς όφελος του «Όλου». Η σχολή του «λειτουργισμού» που επιβλήθηκε μεταπολεμικά, μελετάει τη συμπεριφορά των ανθρώπων με στόχο να τους εντάξει μέσα σε ένα σύστημα που θεωρείται πως μέσα από «ανταλλαγές» «ισορροπεί». Έννοιες όπως, ενσωμάτωση, και κοινωνικοποίηση (integration, acculturation), εξετάζονται κατά κανόνα ως να μη έχουν σχέση με την οικονομία, τον ιμπεριαλισμό, τις σχέσεις ανισότητας που διέπουν την παραγωγή, τις εργασιακές σχέσεις. Επειδή οι αξίες δεν είναι κοινές μέσα στον κοινωνικό σχηματισμό, η σύγκρουσή τους, αναπόφευκτα ανοιχτά ή καλυμμένα δεν επιφέρει μια ανώδυνη ισορροπία, αλλά την πνευματική γκετοποίηση, την απώθηση, αλλά και την αποδοχή σ' ένα συντηρημένο από την δεσπόζουσα ιδεολογία κοινό κόσμο ισότητας, ή έστω προσωρινής και πάντως ανεκτής ανισότητας.

Παρακάτω για τις ανάγκες δημιουργίας μιας θεωρητικής υποδομής που θα βοηθήσει στην ανάλυση πολιτισμικών

"Art is what we do. Culture is what is done to us"

Carle Andre

"Art is action which changes the culture"

Ian Milliss

έργων, θα ξεπεράσουμε την άτολμη θεωρία γύρω από την έννοια Acculturation=κοινωνικοποίηση, για να δούμε ότι η «εξωτερική κινητικότητα» στα πλαίσια των μαζικών καταναλωτικών κοινωνιών, οδηγεί και σε εσωτερική ψυχική κινητικότητα η οποία παρουσιάζει επιπλοκές καθώς τα άτομα για να τα βγάλουν πέρα με αντικρουόμενες αξιές που καλούνται να υπηρετήσουν, κομματιάζουν τη συνείδησή τους, οδηγούμενοι είτε σε απράξια νοητική, είτε σε ένα ιδεολογικό σχετικισμό που δικαιολογεί τα πάντα και βολεύει τον κομφορμισμό.

Όπως γνωρίζουμε, στο βαθμό που το αξιακό σύστημα των νεοερχόμενων μεταναστών διαφέρει από εκείνο που δεσπόζει στη χώρα υποδοχής, λαμβάνει χώρα ένα είδος σύγκρουσης, με αποτέλεσμα την καταπίεση επιθυμιών και αξιών. Όταν η κατάσταση αυτή γίνεται μόνιμη, η πίεση στη συνείδηση φτάνει να επηρεάζει τη λογική σκέψη. Τότε χάνεται η αμεροληψία της κρίσης. Το άτομο δυσκολεύεται να συνειδητοποίησε, ότι η διανοητική του δράση είναι αποτέλεσμα συναισθηματικής μεροληψίας (κόμπλεξ). Πιστεύει πως οι σκέψεις και πράξεις του είναι αποτέλεσμα άλλων αιτιών οι οποίες όμως στην πραγματικότητα είναι απατηλές. Αυτή η διαδικασία αυτοεξαπάτησης όπου αλλοιώνται οι πραγματικές αιτίες της προκατάληψης μέσω μιας σειράς προφάσεων ονομάστηκε στην αναλυτική ψυχολογία «ορθολογικοποίηση». Τα κόμπλεξ που μας ενδιαφέρει να προσέξουμε και που δημιουργούνται από τη σύγκρουση του αξιακού συστήματος του μετανάστη, με το δεσπόζον αξιακό σύστημα στο χώρο της υποδοχής είναι τα πολιτισμικά κόμπλεξ. Σε αυτά συγκαταλέγονται ο θρησκευτικός και ο φυλετικός ρατσισμός όπως και οι διάφορες συνομοσιολογικές θεωρίες, οι οποίες δεν είναι ότι δίνουν μια απλοϊκή ερμηνεία σε περίπλοκα κοινωνικά φαινόμενα, αλλά ότι η πραγματική λειτουργία τους είναι να κάνει τα κόμπλεξ αθέατα.

Στην μοντέρνα εποχή, όπου ο διαχωρισμός μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού είναι ευκρινεστέρος, αν και η διάχυση μεταξύ των δύο επιπέδων είναι έντονη, τα κόμπλεξ σε ήπια μορφή, μπορούν να κρύβονται στον ιδιωτικό χώρο και να μη γίνονται αντιληπτά στον δημόσιο. Αυτό μπορεί να συμβαίνει με το πολιτισμικό αξιακό σύστημα των νεομεταναστών. Το σπίτι, η οικογένεια, η μεταναστευτική οργάνωση, λειτουργούν ως ο ιδιωτικός πολιτισμικός χώρος, όπου εκεί μπορεί να συντηρείται χωρίς πίεση και ανάγκη να κρυφτεί ή να περιοριστεί, το παραδοσιακά αξιακό σύστημα, με τις ατομικές και ομαδικές φυλετικές και ρατσιστικές προκαταλήψεις. Όμως στον δημόσιο χώρο, στον χώρο της εργασίας, οι αξίες αυτές καθώς δεν επιτρέπονται, λαμβάνει χώρα καταπίεση, και απόκρυψη. Έτσι ενώ στους ιδιωτικούς χώρους συντηρούνται οι φυλετικές και θρησκευτικές αξίες και προκαταλήψεις, στους χώρους της εργασίας το άτομο λειτουργεί από παθητικά μέχρι ενεργητικά με τις αξίες της δεσπόζουσας οικονομίας. Έτσι, λαμβάνει χώρα ένα είδος «διαμερισματοποίησης της συνείδησης», όπου το άτομο για να τα βγάλει πέρα με δύο διαφορετικές αξιακές απαιτήσεις που καλείται να υπηρετήσει ταυτόχρονα, διχάζει τη συνείδησή του σε διαμερίσματα, και μπαίνοβγαινει πότε στο ένα διαμέρισμα και πότε στο άλλο, ανάλογα σε ποιον αξιακό χώρο κινείται μέσα στην κοινωνία. Έτσι, για παράδειγμα, ενώ στα πλαίσια της δικής του παράδοσης, η αντίληψη του έθνους στηρίζεται στην αρχή απόδειξης προγονικής κυριότητας της γης, στην περίπτωση της Αυστραλίας, καθώς αυτή η αρχή δεν ισχύει, μια και το κράτος του

λευκού είναι αποτέλεσμα εισβολής, δεν αποτελεί συνειδησιακό πρόβλημα.

Το πέρασμα από τον έναν συνειδησιακό χώρο στον άλλο, γίνεται αυτόματα χωρίς σκέψη. Η σκέψη νεκρώνεται διότι αλλιώς, θα φέρει στην επιφάνεια την σύγκρουση μεταξύ δύο διαφορετικών αξιακών απαιτήσεων. Μπορεί για παράδειγμα ο Έλληνας μετανάστης να συμμετέχει στους εθνικούς εορτασμούς ανεξαρτησίας της ιδιαίτερης πατρίδας του από τους Οθωμανούς, όμως από την άλλη αποδέχεται και τους εορτασμούς ίδρυσης της Αυστραλίας από τους λευκούς! Το ότι οι δύο αυτές τελετές μνήμης στηρίζονται σε διαφορετικά αξιακά συστήματα αυτό δεν τον ενοχλεί. Στην καθημερινότητά, λειτουργεί ως οικονομική μονάδα ενσωματωμένη στο χώρο της εργασίας, υποταγμένη στις αξίες της αγοράς παθητικά, και από την άλλη στον ιδιωτικό χώρο εκδηλώνει παθητική προσήλωση στις εθνισμούς και της θρησκείας του. Στον ένα χώρο λειτουργεί χωρίς συναισθηματική έκφραση, ενώ στον άλλο με έντονη συναισθηματική φόρτιση. Η όποια σχέση με το αντίθετο «άλλο» του δημόσιου χώρου, είναι σχέση συναισθηματικής παράλυσης. Ο Φρόύδ, το 1915 μέσα στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν προσπάθησε να τελειοποίησε τις απόψεις του για το «ασυνείδητο», έδωσε την ερμηνεία του «διχασμού της συνείδησης», «ως περίπτωση διάσπασης της ψυχικής δραστηριότητας σε δύο ομάδες, όπου η μία και η αυτή συνείδηση στρέφεται εναλλάξ προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση».

Η έννοια της «διαμερισματοποιημένης συνείδησης» που χρησιμοποιούμε ε